

Temadan...

Söylem ve Gerçeklik Üzerine

Dil, aktarım sağlamanın ötesinde dünyaya dair algılarımızı, beklentilerimizi ve çıkarımlarımızı da anlatır. Dilin bu niteliği, aktarılanın gerçekliğine, gerçekle ilişkisine ve gerçeğe dair anlamın ne olduğuna ilişkin ifadelerin inşasını da olanaklı kılar. Yani çevremizi anlamlandırma ve bu anlamları ifade etme biçimlerimiz günlük yaşam pratiklerimizle birlikte bizi ve dünyamızı görünür kılar. Buradan hareketle, dil aracılığıyla gerçekleştirdiğimiz her eylem, aslında, toplumsal yaşantımızla yakından ilişkilidir.

Dahası, dil ve toplumsal yaşam bağıntısı bizim kendimize ve dış dünyaya bakışımızı da belirler. İdeolojimiz, beyanlarımız, diyaloglarımız, atıflarımız, neyi müzakereye açacağımız, bilgiyi nasıl biriktirdiğimiz, neyi hatırladığımız, tavizlerimiz, örnek aldıklarımız, görmek istemediklerimiz de tüm bu örüntü içerisinde gerçeğe dönüşür...

Sosyal Bağlamın Gerçeği

Her birimiz doğduğumuz andan itibaren kültürel kurallarımız, toplumsal değer ve normlarımızla çevrelenir; bu sosyal çevre içerisindeki statü ilişkilerine uygun roller üstlenir, iletişim kurarız. İçinde bulunduğumuz bu sarmalanmışlık hali, düşüncelerimiz, hislerimiz ve eylemlerimiz üzerinde de belirleyicidir. Çünkü ürettiğimiz ya da öğrendiğimiz her bir sözcüğün anlamı yine bu bağlamla anlamlandırılmaktadır. Sözlerin sosyal bağlamla anlamlandırılması, aslında her bir fikrimiz, duygumuz ve yaptıklarımızla sosyal bağlamı gerçeğe dönüştürmemiz demektir. Yaptıklarımız ve ettiklerimizle kendi gerçeğimizi kurmamızdır. Bu nedendir ki her bir söylemle aktarılan ancak o bağlamın gerçeği içerisinde manalıdır.

Amprizim ve rasyonalizme meydan okuyan ve genel olarak 'sosyal inşacı' olarak tanımlanan (Burr, 1995) bu görüşe göre, gerçeklik, bireyin eylemlerinden bağımsız değildir. Belirli tarihi ve kültürel çevrelerdeki insanlar arası etkileşimlerin ürünüdür. Kendimize ve dünya hakkındaki bilgimize, bazı dış gerçekliklerin gözlemlenmesi yoluyla değil, benliğin ve dünyanın nasıl olması gerektiğine dair kültürel olarak mevcut anlayış yolları ve kültürel varsayımlar kullanılarak ulaşılır. Gerçeğin saptanması, belirli özneler arası, sosyal ve kültürel bağlamlarda doğrulama, müzakere ve ikna süreçlerini gerektiren özneler arası bir başarıdır (Georgaca, 2000). Dolayısıyla söylemlerimiz bizden bağımsız dışsal gerçekliklerimiz değildir. Bizimle birlikte anlamlanır ve bizim toplumsal dünyamızda karşılık bulur. Bu bakımdan Punch'ın (1999) da belirttiği gibi, *evrende tekil bir söylem yoktur, gerçeklik insanlar/kültürler tarafından anlamlandırılır ve söylemin içinden çıktığı bağlam kişilerin bulunduğu sosyo-*

tarihsel matrixtir. Yani söylemlerimiz, dil ile kurguladığımız, sosyal bağlamımız içerisinde anlamlandırarak toplumsal ilişkilerimize tezahür eden gerçekliğimizi inşa etmektedir.

Toplumsal gerçekliğin dille inşa edilebilmesi, dilin kapılarının ardına kadar sosyal hayata açılması anlamına gelmekte ve bu durum söyleme işaret etmektedir (Beşe & Baykara, 2019). Bu bakımdan söylem, sadece dilin yapısı ve kullanımını hakkında bilgi vermenin ötesinde; dili kullanan bireylerin zihinsel yapılanışına, olayları ya da olguları anlamlandırma ve birbirlerine aktarma biçimlerine dair de bilgi vermekte yani toplumsal yapının kendine özgü dokusuna ilişkin açıklamalar da sunmaktadır. Tam bu noktadan hareketle, Sözen'in (2014: 9) şu sözlerini anımsamak önemlidir:

“Hayat söylemlerdedir ve söylemlerle gerçekleşir, bu nedenle de çağımız söylem çağıdır ve her söylem bir gerçeklik inşasıdır.”

Dilin Sosyal Pratiği ve Gerçeklik

Dil, düşüncelerimizi ifade etme, çevremizdekilerle etkileşim ve iletişim kurmanın birincil aracıdır. Ancak bunun ötesinde dil, hayatı anlamlandırma biçimlerimiz üzerinde de belirleyici bir rol üstlenir. Çünkü dilin kullanım biçimleriyle anlamlandırılan dış dünyamız, bu dünyadaki eylemleri yerine getirme biçimlerimiz üzerinde etkili olarak toplumsal hareket noktalarımızı ve yönümüzü de tayin eder. Dilin üstlendiği bu rol, söylemlerimizle kendini gösterir. Söylemler, sosyal çevremizle kurduğumuz birlikteliğin bağlamını biçimlendirir. Böylelikle dil kendimizi ifade etme araçından, eylemlerimizi haklı çıkarmak, sorumluluklar atfetmek, düşünceleri anlamlandırmak için mücadeleye giriştiğimiz bir sosyal eylem alanına dönüşür...

Fairclough (1989: 22) söylemi *“toplumsal pratiğin bir biçimi olarak dil”* şeklinde ifade eder. Bu ifadeyle, dilin toplumun bir parçası olmakla birlikte, toplumsal bir sürece de karşılık geldiğini ve dahası toplumun dilsel olmayan diğer parçalarıyla da söylemin koşullandırıldığını vurgular. van Dijk (1997: 2) ise söylemi *“toplumsal bir bağlamda tamamlanmış iletişimsel bir etkinlik biçimi”* olarak tanımlar. Yani söylemin toplumsal arka planına dikkat çekerek, dil aracılığıyla kendini gösterdiğinin altını çizer.

Böylelikle önemli bir soru belirir...

Eğer dil aracılığıyla toplumsal pratiklerimizi anlamlandırıp gerçeğimiz kılabiliyorsak, aslında gerçeğimizi şekillendiren toplumsal ilişkilerimizi düzenleyen egemen güç tarafından üretilen söylemler değil midir?

Söylem, bireysel bir faaliyet veya durumsal değişkenlerin bir yansıması değil, dilin bir sosyal pratik olarak kullanılmasıdır. Bu yönüyle söylem, toplumsal deneyimi aktarmanın ötesinde toplumsal öznelerin (özelliklerin ve bununla bağlantılı kimliklerin), özneler arasındaki ilişkilerin ve var oldukları alanın oluşturulmasında oynadığı önemli rolü vurgular (Purvis & Hunt, 1993). Yani bir metin olarak incelenebilen dilin her kullanımı ya da dilin sosyal pratiğiyle öznelerarası ilişkiler içinde kendine yer bulan her söylemin ideolojik bir eylem olarak anlaşılması gerekir.

Dahası, söylemin toplumsal bir pratik olduğuna ilişkin tanımlama, söylemlerle oluşan olguyla onu oluşturan durumlar, kurumlar ve toplumsal yapılar arasında diyalektik bir ilişki olduğunu öngörmek anlamına gelir. Yani söylem toplumsal kurgulayıcı olduğu kadar toplum tarafından da şekillendirilir. Bu anlamda söylem, toplumsal açıdan etkili bir araç olduğu için önemli güç ilişkilerinin yaratılmasına da yol açar. İşte bu nedendir ki söylemsel pratiklerin önemli ideolojik etkileri bulunur.

Söylemler, ideolojik bir yapıyla kuşatılmıştır. İdeolojilerin ifade edilmesinde ve yeniden üretilmesinde önemli bir rol üstlenerek; ideolojilerin edinilmesini, pekiştirilmesini, değiştirilmesini ve sürdürülmesini sağlar (van Dijk, 2000). İdeolojilerin güç ve iktidar ilişkisinden beslenerek, dilin ötesine geçer. Dolayısıyla, ideoloji, dilden ziyade söylemle ilgilidir. Bu ilişkiyi Eagleton (2015: 291) şu satırlarla anlatır:

“İdeoloji, bir dil meselesinden çok bir söylem meselesidir; anlamlandırma meselesi değil, somut söylemsel etkiler yaratma meselesidir. İdeoloji, iktidarın belirli sözler üzerinde etkiye bulunduğu ve kendisini onlar içine zımnen kaydettiği durumları ifade eder...”

İdeolojiler, üretilen söylemlerin temel belirleyicisidir. Hem “söylem” hem de “ideoloji”, iletişimsel pratikler vasıtasıyla dolaymlanan toplumsal eylem alanının geneliyle ilgili açıklamalarda yer bulur. Ancak, “söylem” bu pratiklerin içsel özelliklerine, özellikle dilsel ve göstergesel boyutlarına odaklanırken; “ideoloji”, dikkatleri dışsal boyutlara çeker ve yaşanmış tecrübenin, temelde ondan ayrıştırılabilen çıkar ve konum nosyonlarıyla nasıl bağlantılandığına odaklanmamızı sağlar. İdeolojiler, söylemler aracılığıyla toplumsal bilişimizi şekillendirir; böylelikle bizi diğerlerinden ayırır, farklılaştırır. Bu biliş, dil ve diğer işaret sistemleri vasıtasıyla ortaya çıkar, bireyler ve kurumlar arasında iletilir ve belki de en önemlisi, fark yaratır. Diğer bir ifadeyle, bireylerin toplumsal dünyayı kavrama ve anlamlandırma biçimleri eylemlerinin ve eylemsizliklerinin yönü ve niteliğini etkiler (Purvis & Hunt, 1993). Aynı toplumsal bilişin devamlılığı, grup üyelerinin ideolojilerini öğrenmek, öğretmek, onaylamak, dile getirmek, diğer grup üyelerine aktarmak kullandıkları söylemler aracılığıyla sağlanır. Hatta öyle ki birey, toplumsallaşma sürecinde, ait olduğu topluluğun

ideolojisini söylem aracılığıyla, paylaşılan toplumsal temsiller sayesinde içselleştirirken ürettiği her söylemde aynı toplumsal temsilleri grup içi üyeleriyle iletişim kurabilmek için yeniden üretir ve dış grup üyelerine karşı tartışma, savunma ve meşrulaştırma bağlamında yine söylem aracılığıyla bu temsilleri savunur ve sürdürülmesini sağlar (Yağcıoğlu; 2002). Tüm bunlar, grup üyeleri tarafından ortaklaşa paylaşılan biz olma halini ortaya çıkardığı gibi paylaşılan ideoloji, bireylerin konuşmalarını ve yarattıkları metinleri de etkiler.

Bu nedenledir ki söylemi irdelemek, büründükleri ideolojik yapının deşifresiyle içinde nelerin gizlendiğini anlamak ve gerçeğin hangi temeller üzerine inşa edildiğini ortaya koymak bakımından önem arz eder. Böyle bir anlayışın geliştirilebilmesi, dil kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan güç ilişkilerinin anlaşılmasının ötesinde bu ilişkiler dışında kalanların da açığa çıkarılmasını mümkün kılar.

Doç. Dr. Derya GÜL ÜNLÜ
Section Editor

Kaynaklar

- Beşe, A. & Baykara, T. (2019). İdeolojinin Söylemsel İnşası; August Wilson. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1785-1797.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London and Newyork: Longman
- Georgaca, E. (2000). Reality and discourse: A critical analysis of the category of delusions. *British Journal of Medical Psychology*, 73, 227-242.
- Punch, K.R. (1999) *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*, London: Sage Publication.
- Purvis, T. & Hunt, A. (1993). Söylem, ideoloji, söylem, ideoloji, söylem, ideoloji *Moment Dergi*, 1(1), 9-36.
- Sözen, E. (2014). *Söylem*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona: Pompeu Fabra University.
- van Dijk, T.A. (1997). *The Study of Discourse*. (Ed. T.A. van Dijk). Discourse as Structure and Process (ss. 1-34). London: Sage Publications.
- Yağcıoğlu, S. (2002). *Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. (Ed. S. Yağcıoğlu). 1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler Disiplinlerarası Bir Yaklaşım (ss. 3-34). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

From the theme...

On Discourse and Reality

Beyond providing transmission, language also expresses our perceptions, expectations and inferences about the world. This feature of language also makes it possible to construct expressions regarding the reality of what is conveyed, its relationship with reality, and what the meaning of reality is. In other words, the ways we make sense of our environment and express these meanings, together with our daily life practices, make us and our world visible. From this point of view, every action we perform through language is actually closely related to our social life.

Moreover, the relationship between language and social life determines our view of ourselves and the outside world. Our ideology, our statements, our dialogues, our references, what we will discuss, how we accumulate information, what we remember, our concessions, what we take as an example, what we do not want to see become reality within this pattern...

The Reality of Social Context

Each of us is surrounded by our cultural rules, social values and norms from the moment we are born, we assume roles and communicate in accordance with the status relations within this social environment. This state of entanglement we are in also determines our thoughts, feelings and actions. Because the meaning of every word we produce or learn is determined by this context. Giving meaning to words through social context means that we actually turn the social context into reality with each of our ideas, feelings and actions. It is about establishing our own reality with what we do. For this reason, what is conveyed by each discourse is meaningful only within the reality of that context.

According to this view, which challenges empiricism and rationalism and is generally described as 'social constructionist' (Burr, 1995), reality is not independent of the actions of the individual. It is the product of interactions between people in specific historical and cultural environments. Our knowledge of ourselves and the world is achieved not through observation of some external reality, but through the use of culturally available ways of understanding and cultural assumptions about what the self and the world should be like. Establishing truth is an intersubjective achievement that requires processes of verification, negotiation and persuasion in specific intersubjective, social and cultural contexts (Georgaca, 2000). Therefore, our discourses are not our external realities independent of us. They have meaning with us and find their response in our social world. In this respect, as Punch (1999) states, there is no singular discourse in the universe, reality is given meaning by people/cultures, and the context from

which the discourse emerges is the socio-historical matrix in which people exist. In other words, our discourses construct our reality, which we construct through language, give meaning to within our social context, and manifest in our social relations.

Being able to construct social reality through language means opening the doors of language to social life, and this indicates discourse (Beşe & Baykara, 2019). In this respect, discourse goes beyond just providing information about the structure and use of language, it also provides information about the mental structure of individuals using the language, the way they interpret events or facts and convey them to each other, that is, it also offers explanations about the unique texture of the social structure. Starting from this point, it is important to remember the following words of Sözen (2014: 9):

“Life is in discourses and takes place through discourses; therefore, our age is the age of discourse, and every discourse is a construction of reality.”

Social Practice of Language and Reality

Language is the primary means of expressing our thoughts, interacting and communicating with those around us. But beyond this, language also plays a decisive role in the ways we make sense of life. Because our external world, which is given meaning by the way language is used, determines our social action points and direction by influencing the ways we carry out our actions in this world. This role played by language manifests itself through our discourses. Discourses shape the context of the unity we establish with our social environment. Thus, language transforms from a means of expressing ourselves into a field of social action where we struggle to justify our actions, assign responsibilities, make sense of thoughts...

Fairclough (1989: 22) defines discourse as “language as a form of social practice”. With this statement, he emphasises that although language is a part of society, it also corresponds to a social process and, moreover, discourse is conditioned by other non-linguistic parts of society. van Dijk (1997: 2) defines discourse as “a form of communicative activity completed in a social context”. In other words, it draws attention to the social background of discourse and underlines that it manifests itself through language.

Thus, an important question arises...

If we can make sense of our social practices and make them our reality through language, isn't it the discourses produced by the dominant power that regulates our social relations that shape our reality?

Discourse is the use of language as a social practice, not an individual activity or

a reflection of situational variables. In this respect, beyond conveying social experience, discourse emphasises the important role played by social subjects (subjectivities and related identities), relations between subjects, and the creation of the field in which they exist (Purvis & Hunt, 1993). In other words, every use of language that can be examined as a text or every discourse that finds a place in intersubjective relations with the social practice of language must be understood as an ideological action.

Moreover, the definition that discourse is a social practice means foreseeing that there is a dialectical relationship between the phenomenon formed by discourses and the situations, institutions and social structures that constitute it. In other words, discourse is shaped by society as much as it is socially constructed. In this sense, since discourse is a socially effective tool, it also leads to the creation of important power relations. This is why discursive practices have important ideological effects.

Discourses are surrounded by an ideological structure. It plays an important role in the expression and reproduction of ideologies, ensuring the acquisition, reinforcement, change and maintenance of ideologies (van Dijk, 2000). It goes beyond language, nourished by the power and power relations of ideologies. Thus, ideology is about discourse rather than language. Eagleton (2015: 291) describes this relationship with the following lines:

“Ideology is a matter of discourse rather than a matter of language, a matter of producing concrete discursive effects, not of making sense. Ideology refers to situations in which power acts on certain words and implicitly inscribes itself within them.”

Ideologies are the main determinants of the discourses produced. Both “discourse” and “ideology” find a place in explanations of the general field of social action mediated through communicative practices. However, while “discourse” focuses on the internal features of these practices, especially their linguistic and semiotic dimensions, “ideology” draws attention to the external dimensions and allows us to focus on how lived experience is connected to notions of interest and position that can be fundamentally separated from it. Ideologies shape our social cognition through discourses, thus distinguishing us from others. This cognition emerges through language and other sign systems, is communicated between individuals and institutions, and, perhaps most importantly, makes a difference. In other words, the way individuals comprehend and make sense of the social world affects the direction and quality of their actions and inactions (Purvis & Hunt, 1993). The continuity of the same social cognition is ensured through the discourses used by group members to learn, teach, approve, express and transfer their ideologies to other group members. In fact, in the process of socialisation, while the individual internalises the ideology of the community to which he/she belongs

through discourse, thanks to shared social representations, he/she reproduces the same social representations in every discourse he/she produces in order to communicate with in-group members, and uses these representations again through discourse in the context of discussing, defending and legitimising against out-group members (Yağcıoğlu; 2002). While all of these reveal the state of being we are that is shared by group members, the shared ideology also affects the speech of individuals and the texts they create.

For this reason, examining the discourse is important in terms of understanding what is hidden in it by deciphering the ideological structure they take on and revealing the foundations on which the truth is built. Developing such an understanding makes it possible not only to understand the power relations that arise due to language use, but also to reveal those outside of these relations.

Assoc. Dr. Derya GÜL ÜNLÜ
Section Editor

References

- Beşe, A. & Baykara, T. (2019). İdeolojinin Söylemsel İnşası; August Wilson. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1785-1797.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London and Newyork: Longman
- Georgaca, E. (2000). Reality and discourse: A critical analysis of the category of delusions. *British Journal of Medical Psychology*, 73, 227-242.
- Punch, K.R. (1999) *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*, London: Sage Publication.
- Purvis, T. & Hunt, A. (1993). Söylem, ideoloji, söylem, ideoloji, söylem, ideoloji... *Moment Dergi*, 1(1), 9-36.
- Sözen, E. (2014). *Söylem*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona: Pompeu Fabra University.
- van Dijk, T.A. (1997). *The Study of Discourse*. (Ed. T.A. van Dijk). Discourse as Structure and Process (ss. 1-34). London: Sage Publications.
- Yağcıoğlu, S. (2002). *Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım*. (Ed. S. Yağcıoğlu). 1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler Disiplinlerarası Bir Yaklaşım (ss. 3-34). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.